

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.18.14>

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ АДВОКАТА У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: СУДОВА ПРАКТИКА

Дяченко Сергій Вікторович,
ORCID ID: 0000-0002-0104-2769

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
та процесу
(Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь,
Київська область, Україна)

Мартинюк Анастасія Русланівна,
здобувачка вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня групи ПБ-18-2
(Навчально-науковий інститут права
Університету державної фіскальної
служби України, м. Ірпінь,
Київська область, Україна)

У статті досліджено проблеми співвідношення цивільних і цивільних процесуальних відносин адвоката у цивільному судочинстві. З'ясували, що участь адвоката у цивільному процесі наділена окремими особливими ознаками як-от: адвокат одночасно виступає суб'єктом цивільних відносин і цивільних процесуальних відносин, вступаючи до них задовго до подання заяви до суду – з моменту вступу в цивільні відносини з особою, що представляє (клієнтом, на основі договору про надання правової допомоги) задля підготовки відповідної заяви до суду в межах повноважень адвоката поза судом, коли здійснює збір доказів для позовної заяви, адвокатські запити; важлива роль саме адвоката у цивільному судочинстві, оскільки він може професійно оцінити пропозиції суду та визначити для свого клієнта оптимально правильний варіант можливого вирішення спору.

Встановлено, що Розділ III Правил адвокатської етики регулює відносини адвоката з клієнтами і основою цивільно-правових відносин є врегульовані нормами цивільного права майнові й особисті немайнові відносини, засновані на вільному волевиявленні, юридичній рівності, майновій самостійності їх учасників.

Визначено, що цивільні відносини адвоката здійснюються на основі договору про надання правової (правничої) допомоги, лише тоді у нього з'являється клієнт, а в останнього – його адвокат.

Існують випадки, коли суд не відкривав провадження через те, що в договорі з адвокатом не вказано окремо про право на підписання певної скарги, із приводу цього наведено декілька конкретних рішень із цивільного судочинства. Ми дійшли висновку, що адвокат – це суб'єкт, задіяний на всіх етапах цивільного судочинства, і для належного захисту інтересів клієнта законодавцю необхідно переосмислити та доопрацювати окремі статті Цивільного процесуального кодексу України.

Ключові слова: цивільне судочинство, діяльність адвоката, професійне представництво адвоката, цивільне процесуальне представництво, процесуальні права.

**PECULIARITIES OF PARTICIPATION OF AN ATTORNEY
IN THE CIVIL PROCEEDINGS: JUDICIAL PRACTICE**

Diachenko Serhii Viktorovych,
ORCID ID: 0000-0002-0104-2769
Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Civil Law and Procedure
(Educational and Scientific Institute
of Law of University of the University
of State Fiscal Service of Ukraine,
Irpın, Kyiv region, Ukraine)

Martyniuk Anastasiia Ruslanivna,
Applicant of the first (Bachelor's) level
of the Group PB-18-2
(Educational and Scientific Institute
of Law of University of the University
of State Fiscal Service of Ukraine,
Irpın, Kyiv region, Ukraine)

This article examines the problems of the relationship between civil and civil procedural relations of a lawyer in Civil Rights Law. It was found that the role of a lawyer in civil proceedings is endowed with certain special features such as: the lawyer simultaneously acts as a subject of civil relations and civil procedural relations, entering into them long before the application to the court from the moment of entering into civil relations with the person representing (the client, on the basis of the Agreement on granting legal aid) for preparation of the corresponding statement to court within the authorization of counsel out of court, when gathering evidence for the statement of claim, attorney's inquiries; The role of a lawyer in civil proceedings is important, as he can professionally evaluate the court's proposals and determine the optimal option for his client to resolve the case.

It is established that Section III of the Code of Ethics of Advocates regulates the lawyer's relations with clients and the basis of civil legal relations are property and personal non-property relations regulated by civil law, which are based on the free expression of the will, based on the legal equality and property autonomy of their participants.

It is determined that the civil relations of a lawyer are realized in accordance of Agreement on granting legal aid, only then he has get a client, and client has get an access to the legal services.

It was found that there were cases when the court did not open proceedings on the basis there was no clause in the contract for the right to sign up a particular complaint. In this regard, there were given several specific decisions from civil proceedings, and as a result we have concluded that a lawyer is a legal person that is involved in all stages of civil proceedings and for proper protection of the client's interests the legislature needs to rethink and refine certain articles of the Civil Procedure Code of Ukraine.

Key words: civil judiciary, advocacy, professional lawyer's representation, civil procedural representation, procedural rights.

Вступ. Конституція України надає громадянам і юридичним особам право на правову допомогу, а здійснення такої допомоги переважно покладається на адвокатуру згідно зі ст. 59. Надання правової допомоги у здійсненні захисту прав та охоронюваних

законом інтересів громадян і юридичних осіб у суді реалізовується у формі цивільного процесуального представництва. З огляду на це доцільно зазначити, що представницька система в суді є одним із законних способів реалізації прав на судовий захист, є гарантією участі громадян і юридичних осіб у ньому, що передбачає ефективний захист своїх суб'єктивних прав та інтересів. У ст. 58 ЦПК зазначається, що сторона, третя особа, а також особа, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах іншої особи, може брати участь у судовому процесі особисто (самопредставництво) та (або) через представника [3]. Найбільш поширеною формою добровільного представництва у судовій практиці є представництво, що здійснюється адвокатами, але чи є особливості участі адвоката у цивільному процесуальному представництві, спробуємо з'ясувати у цій роботі.

У своєму аналізі ми керувалися положеннями Конституції України [1], Цивільного кодексу [2], Цивільного процесуального кодексу [3], Правил адвокатської етики [4], а також дослідженнями вчених-цивілістів.

Постановка проблеми. Важливого значення набуває дослідження проблем співвідношення цивільних і цивільних процесуальних відносин адвоката в цивільному судочинстві, а також наявність певних особливостей участі адвоката у цивільному процесі. За наявності цих характерних рис відповідність їх цивільно-процесуальному законодавству України.

Стан дослідження. Дослідженням питань, пов'язаних із особливостями участі адвоката в цивільному процесі, займалися такі вчені-цивілісти, як: О.Д. Святоцький, В.В. Медведчук, М.В. Шпак, Н. Єфанова, Т.В. Варфоломеєва, С.В. Дяченко, О.Г. Шило, О.Г. Яновська.

Виклад основного матеріалу. Автори практикуму з цивільного процесу України вказують, що цивільне процесуальне представництво – це врегульована нормами ЦПК форма надання правової допомоги однією особою іншій особі у формі здійснення процесуальних дій представником від імені і в інтересах особи, яку представляє, в межах отриманих повноважень у зв'язку з розглядом і вирішенням судом цивільної справи [6, с. 80]. Варто зазначити, що особливість участі адвоката в цивільному процесі – те, що він одночасно виступає суб'єктом цивільних відносин (з особою, що представляє) та цивільних процесуальних відносин (які виникають із судом). Він вступає в цивільні процесуальні відносини із судом задовго до подання заяви до суду – з моменту вступу в цивільні відносини з особою, котра представляє (надає правничу допомогу) задля підготовки відповідної заяви до суду в межах повноважень адвоката поза судом, коли здійснює збір доказів для позовної заяви, адвокатські запити тощо. С.А. Чванкін зазначає, що у правовій науці існує думка, ніби у цивільних правовідносинах із судом дії представника породжують результат не для особи, яку він представляє, а для суду, тому що тільки за допомогою суду особа, котру представляють, отримує певні права й обов'язки [7].

С.В. Дяченко та В.В. Красько у своїй роботі вказали, що процедура врегулювання за участю судді проходить у формі спільних і закритих нарад, у яких сторони можуть брати участь також у режимі відеоконференції. На спільних нарадах присутні сторони, їхні представники – адвокати та суддя, а на закритих суддя за власною ініціативою спілкується з кожною стороною окремо. Початковий етап першої спільної наради супроводжується роз'ясненням суддею сторонам мети, порядку врегулювання спору та їхніх прав і обов'язків. На наступних спільних нарадах суддя роз'яснює підстави та предмет позову, підстави заперечень, предмет доказування за категорією такого спору, запитує сторони про їх пропозиції щодо шляхів вирішення спору та здійснює інші дії з метою спрямування на мирне врегулювання конфлікту. Суддя також може запропонувати власний варіант мирного врегулювання, однак судді забороняється

надавати сторонам юридичні поради чи оцінку доказів у справі [11, с. 63]. У цьому важлива роль саме адвоката, який і може професійно оцінити пропозиції суду та визначити для свого клієнта оптимально правильний варіант можливого вирішення спору.

Адвокат (як процесуальний представник у суді) повинен дотримуватися і враховувати положення, зазначені у ч. 1 ст. 44 ЦПК України, у якій зазначено, учасники судового процесу, їхні представники зобов'язані добросовісно, тобто без зловживання: користуватися своїми процесуальними правами та виконувати процесуальні обов'язки [3]. Автори практикуму з цивільного процесу України дають визначення поняття зловживання процесуальним правом – це реалізація процесуальних прав всупереч меті та завданням цивільного судочинства і меті наданих особі відповідних процесуальних прав, що тягне за собою фіктивність відповідних процесуальних дій, які завдають шкоди публічним інтересам в ефективному та справедливому здійсненні правосуддя у цивільних справах і приватним інтересам учасників справи [6, с. 55]. Н. Шебанова зазначає, що зловживання процесуальними правами часто ототожнюється із практикою затягування судового процесу і розглядається як різновид дій чи поведінки сторони, що перешкоджає судовому розгляду [12, с. 66], чим часто зловживають / користуються адвокати.

Розділ III Правил адвокатської етики регулює відносини адвоката з клієнтами [4]. Основою цивільно-правових відносин є врегульовані нормами цивільного права майнові й особисті немайнові відносини, засновані на вільному волевиявленні, юридичній рівності, майновій самостійності їх учасників. Цивільні відносини адвоката здійснюються на основі договору про надання правової (правничої) допомоги, лише тоді у нього з'являється клієнт, а в останнього – його адвокат. У цьому документі зазначається, що адвокат, який практикує індивідуально чи адвокатське об'єднання в порядку і на умовах, визначених договором, зобов'язується здійснити представництво, захист або ж надати інші види правової допомоги клієнту (або його представнику), а той повинен оплатити надані послуги, а також заї необхідності – фактичні витрати, пов'язані з виконанням цієї угоди. Вважається, що, уклавши такий договір, адвокат прийняв доручення клієнта.

Існують випадки, коли суд не відкривав провадження через те, що в договорі з адвокатом не вказано окремо про право на підписання певної скарги. Так у матеріалах Дніпровського апеляційного суду, провадження № 22 ц/803/7828/19, справа № 185/2794/19, 26 липня 2019 р. була видана Ухвала про повернення апеляційної скарги. Суддя, ухвалив: апеляційну скаргу ОСОБА_1, яка діє в інтересах ОСОБА_2 на ухвалу Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 26 червня 2019 р., повернути особі, яка її подала, на підставі положень п. 1 ч. 5 ст. 357 ЦПК України [8]. Відповідно до п. 1 ч. 5 ст. 357 ЦПК України апеляційна скарга не приймається до розгляду і повертається судом апеляційної інстанції, якщо вона подана особою, котра не має процесуальної дієздатності, не підписана, або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не зазначено [3].

Ознайомившись із іншими судовими рішеннями, часто спостерігаємо подібну ситуацію. До прикладу, у матеріалах знову ж таки Дніпровського апеляційного суду, провадження № 22-ц/803/7190/19, справа № 183/3395/18, 22 липня 2019 р., була видана Ухвала про повернення апеляційної скарги як неподаної. Суддя, керуючись ст. 357 ЦПК України ухвалила: апеляційну скаргу представника ОСОБА_1 на рішення Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 21 травня 2019 р. повернути особі, яка її подала [10].

Кропивницьким апеляційним судом, провадження № 22-ц/4809/696/20, справа № 398/2396/15-ц, 10 березня 2020 р. також була видана Ухвала, у якій суд ухвалив:

Апеляційну скаргу ОСОБА_1, яка подана ОСОБА_2 на ухвалу Олександрійського міськрайонного суду Кіровоградської області від 12 лютого 2020 р., повернути заявнику, керуючись п. 1 ч. 5 ст. 357 ЦПК України [13].

На нашу думку, таке рішення є недоцільним, оскільки саме із п. 1.1, 1.4 статті впливає: адвокат приймає на себе обов'язки представляти права та законні інтереси клієнта в суді (усіх інстанцій і юрисдикції) та здійснювати професійну діяльність адвоката згідно з усіма правами представника, передбаченими ЦПК України, іншими чинними нормативно-правовими актами України; клієнт доручає адвокату вивчити та скласти необхідні документи для звернення до суду, оскаржувати судові рішення (ухвали) до апеляційних та касаційних судових інстанцій [3].

Згодом Верховним Судом у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду згідно з Постановою від 20 травня 2020 р. № 195/1151/18 було винесене рішення Касаційну скаргу ОСОБА_2 та її представника – адвоката, задовольнити. Ухвалу Дніпровського апеляційного суду від 31 січня 2020 р. розкасувати, справу передати до суду апеляційної інстанції для вирішення питання про відкриття апеляційного провадження у справі [9].

Тому, на наш погляд, законодавцю доречно було би переглянути та доопрацювати ст. 357 ЦПК України «Залишення апеляційної скарги без руху, повернення апеляційної скарги», оскільки адвокат є суб'єктом всього цивільного процесу і представником у стількох інстанціях, у скількох це необхідно для захисту інтересів клієнта. Мета договору про надання правової допомоги – це захист інтересів клієнта, а не представництво в конкретному суді чи якась окрема процесуальна дія. Отже, можемо вважати, що правовий статус адвоката такий самий, як у клієнта, і зайвий формалізм на кшталт трактування змісту угоди є зайвим. Водночас відбувається порушення права на звернення до суду.

Також, як зазначає Наталія Єфанова, адвокат має бути особою з високим рівнем правових знань, глибоким юридичним досвідом та усвідомленням сутності (та готовністю до реалізації) основних правил адвокатської етики, таких як конфіденційність (нерозголошення за будь-яких обставин інформації, наданої клієнтом), домінантність інтересів клієнтів, неприпустимість конфлікту інтересів, компетентність і добросовісність у виконанні своїх обов'язків перед клієнтом. Важливим аспектом у процесі реалізації особою права на захист своїх прав та інтересів через представника є належне визначення кола процесуальних повноважень останнього [5].

Висновок. На основі вищезазначеного можемо стверджувати, що участь адвоката в цивільному процесі наділена певними особливостями, такими як: адвокат одночасно виступає суб'єктом цивільних відносин і цивільних процесуальних відносин, вступаючи до них задовго до подання заяви до суду – з моменту вступу в цивільні відносини з особою, котру представляє (клієнтом, на основі договору *про надання правової допомоги*) задля підготовки відповідної заяви до суду в межах повноважень адвоката поза судом, коли здійснює збір доказів для позовної заяви, адвокатські запити тощо.

На основі норм Цивільного та Цивільного процесуального кодексів ми дійшли висновку, що адвокат – це суб'єкт, задіяний на всіх етапах цивільного судочинства для ефективного захисту інтересів клієнта. Проте, ознайомившись із деякими судовими рішеннями, стає зрозуміло, що необхідне переосмислення та доопрацювання окремих статей ЦПК України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами). База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 18.12.2016. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. Кодекс від 18.03.2004, редакція від 01.04.2016. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
4. Правила адвокатської етики, атверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. / *Верховна Рада України*. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9a115a40b9a5bc04f_file.pdf.
5. Адвокат у цивільному процесі – основні принципи та завдання. *Юридична газета*. 2016. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/advokat-u-civilnomu-procesi--osnovni-principi-ta-zavdannya-8165.html>.
6. Цивільний процес України : практикум / С.В. Дяченко, Ю.Ю. Рябченко, Л.О. Самілик. Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. 312 с.
7. URL: www.volbi.ru/files/fakul/book/tema1.1.html.
8. Чванкін С.А. Правові питання представництва в цивільному процесі України *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 20. 2019. С. 269–272.
9. Ухвала у справі № 185/2794/19 (Провадження № 22 ц/803/7828/19). Дніпровський апеляційний суд. 2019. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83283219>.
10. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду № 195/1151/18 (Провадження № 61-5417 св 20). 2020. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89509017>.
11. Ухвала у справі № 183/3395/18 (Провадження № 22-ц/803/7190/19). Дніпровський апеляційний суд. 2019. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83168940>.
12. Дяченко С.В., Красько В.В. Домовитись не можна судитись. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 5(34). С. 62–66.
13. Дяченко С.В., Красько В.В. Принцип неприпустимості зловживання цивільними процесуальними правами: правова природа та специфіка застосування в судовій практиці. *Приватне та публічне право*. 2019. С. 65–69.
14. Ухвала у справі № 398/2396/15-ц (Провадження № 22-ц/4809/696/20). Кропивницький апеляційний суд. 2020. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88133716>.